

MCU SURANAREE JOURNAL

วารสาร มจร สุรนารีสาร

MSJ

VOL.3 NO.3/2025

ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2568) VOL.3 NO.3 (September-December 2025)

ISSN : 2985-1106 (Print) ISSN : 3088-1382 (Online)

อิทธิพลของหลักอริยบท 4 ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
ของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อด้านทุจริต

THE INFLUENCE OF THE FOUR IDDHIPADA PRINCIPLES ON PROMOTING MORALITY
AND ETHICS AMONG GOVERNMENT OFFICIALS TO COMBAT CORRUPTION

MCU SURANAREE JOURNAL

ธีระวัฒน์ สุกธินนท์, พระครูวุฒิชัยการโกศล

Teerawat Sutthinon, Phra Khru Wutthichai Karnkason

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Srethammasokkarat Campus.

Corresponding author, e-mail: teerawat.sut@student.mbu.ac.th Tel. 091 849 6344

มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

www.nkr.mcu.ac.th / เพจ : สำนักวิชาการ มจร สุรนารีสาร

อิทธิพลของหลักอิทธิบาท 4 ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อต้านทุจริต

THE INFLUENCE OF THE FOUR IDDHIPADA PRINCIPLES ON PROMOTING MORALITY
AND ETHICS AMONG GOVERNMENT OFFICIALS TO COMBAT CORRUPTION

ธีระวัฒน์ สุทธิพนธ์¹, พระครูวุฒิชัยการโกศล²
Teerawat Sutthinon¹, Phra Khru Wutthichai Karnkoson²

(Received: July 31, 2025; Revised: December 19, 2025; Accepted: December 19, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ “อิทธิบาท 4” ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในเจ้าหน้าที่รัฐ อันเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันและต่อต้านการทุจริตอย่างยั่งยืน โดยการบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้เข้าในนโยบาย วัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการพัฒนาเจ้าหน้าที่ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และการดำเนินงานที่โปร่งใส แนวทางที่นำเสนอมีความเชื่อมโยงทั้งระดับบุคคล องค์กร ชุมชน และภาคการศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหาทุจริตต้องเริ่มจากภายในจิตใจของเจ้าหน้าที่ ซึ่งหลักอิทธิบาท 4 สามารถเป็นพลังขับเคลื่อนด้านจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ : ต้านทุจริต, ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม, อิทธิบาท 4

Abstract

This article aims to propose an approach for applying the Buddhist principle of "Iddhipada 4"—comprising Chanda (desire to do good), Viriya (perseverance), Citta (commitment), and Vimamsa (thoughtful consideration)—to promote ethical conduct among government officials, who play a crucial role in the sustainable prevention and suppression of corruption. By integrating these principles into policies, organizational culture, and personnel development processes, this approach seeks to instill moral awareness, accountability, and transparency. The proposed model connects individual, organizational, community, and educational levels, emphasizing that tackling corruption must begin

¹⁻² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคตรราช / Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Srethammasokkarat Campus.
Corresponding author, e-mail: teerawat.sut@student.mbu.ac.th Tel. 091 849 6344

with internal transformation. Iddhipada 4 is presented as a powerful and enduring ethical force that can effectively guide the behavior of public officials.

Keywords: Anti-Corruption, Promotion of Morality and Ethics, Iddhipada 4

บทนำ

ในสังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับชาติ องค์กร และชุมชน แม้จะมีการออกกฎหมายและจัดตั้งหน่วยงานเพื่อตรวจสอบและลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเข้มงวด แต่ปัญหานี้ก็ยังคงฝังรากลึกอยู่ในหลายภาคส่วน การทุจริตไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำเชิงนโยบายหรือกลไกบริหารเท่านั้น หากแต่มีรากฐานจากทัศนคติ ค่านิยม และความบกพร่องด้านจิตสำนึกทางคุณธรรมของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะในกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการบริหารประเทศ ปัญหานี้จึงไม่อาจแก้ไขได้ด้วยมาตรการทางกฎหมายเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยกระบวนการทางจิตใจที่ลึกซึ้งและต่อเนื่อง

ในบริบทของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือเป็นเครื่องมือที่ทรงพลัง โดยเฉพาะ “อิทธิบาท 4” ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา อิทธิบาท 4 ไม่ใช่เพียงหลักธรรมสำหรับการปฏิบัติส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่รัฐได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในแง่ของการปลูกฝังความรักในหน้าที่ ความเพียรในการปฏิบัติงาน ความตั้งใจในการยึดมั่นในความถูกต้อง และการพิจารณาอย่างมีสติรอบคอบก่อนตัดสินใจ ซึ่งองค์ประกอบทั้งสี่นี้เป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถยืนหยัดในหลักธรรมและต่อต้านการทุจริตได้อย่างมั่นคง

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐในการต้านทุจริต โดยอาศัยหลักอิทธิบาท 4 เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์และเสนอแนวทางเชิงปฏิบัติ บทความจะอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างคุณลักษณะเชิงจริยธรรมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของหน่วยงานภาครัฐ โดยหวังว่าจะเป็นส่วนหนึ่งในการจุดประกายให้เกิดการตระหนักรู้และการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล องค์กร และสังคมโดยรวม

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการต้านทุจริต

แนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

สมยศ ปัญญา (2568 : 248) ได้กล่าวว่า ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในองค์กรมีสาเหตุหลักมาจากการที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างถ่องแท้ ประกอบกับการขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบด้านคุณธรรมและจริยธรรม การขาดความรู้และความรับผิดชอบดังกล่าว ส่งผลให้การดำเนินงานขององค์กรขาดความโปร่งใสและไม่เป็นธรรม ซึ่งท้ายที่สุดได้บ่อนทำลายความเชื่อมั่นและความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆ

พระครูจิตติวรากร (ทองปิ่น) และคณะ (2562 : 2) ได้กล่าวไว้ว่า แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 8 มาตรการ ได้แก่ 1) การส่งเสริมให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างความรู้ และทัศนคติ 2) การใช้มาตรการยกย่องให้รางวัล 3) การเป็นแบบอย่าง 4) การตั้งชมรมหรือสร้างเครือข่าย 5) การจัดกิจกรรม 6) การประชาสัมพันธ์ 7) การศึกษาดูงาน 8) การนำหลักธรรมหรือคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์

มะลิแย้ม ราชสาร และคณะ (2565 : 263) ได้กล่าวว่า แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับบุคลากร ประกอบด้วย 2 แนวทางหลัก ดังนี้ 1) แนวทางส่งเสริมระดับบุคคล มุ่งเน้นให้บุคลากรยึดถือ

คุณธรรม 3 ประการในการปฏิบัติงาน ความรับผิดชอบ, ความซื่อสัตย์สุจริต, การมีจิตบริหาร 2) แนวทางการพัฒนาและบริหารองค์กร มุ่งเน้นการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานใน 4 ด้าน ได้แก่ การกำหนดบทบาทและหน้าที่ให้ชัดเจน, การส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในองค์กร, การพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน, การพัฒนากระบวนการบริหารและพัฒนาบุคลากร

ตรมีชี สาสและ (2565 : 41) ได้กล่าว การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนให้มีศักยภาพที่ดีเลิศ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบคือ 1) ศักยภาพที่ดีของเยาวชนต้องประกอบด้วยคือ 1. มีการศึกษาที่ดีและมีสติปัญญา 2. มีบุคลิกภาพที่ดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดีงาม 3. มีภาวะผู้นำ มีจิตสาธารณะ และมีความรับผิดชอบ 4. มีความกล้าแสดงออกและกล้าตัดสินใจ และ 5. มีทักษะการพูดและการสื่อสารที่ดี

พระอธิการธรรมวิโรจน์ สุริโยและคณะ (2566 : 7) ได้กล่าวว่า แนวทางในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วย 8 ด้านหลัก คือ 1) สร้างแนวทางในการส่งเสริมความขยัน 2) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาด้านความประหยัด 3) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาด้านความซื่อสัตย์ 4) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาด้านความมีวินัย 5) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาด้านความสุภาพและให้ครูประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน 6) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาด้านความสะอาด 7) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาด้านความสามัคคี 8) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาด้านความมีน้ำใจ

กล่าวสรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในหน่วยงานภาครัฐและองค์กรด้านการศึกษามีจำเป็นต้องดำเนินการทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรอย่างเป็นระบบ โดยสามารถสรุปแนวทางสำคัญได้เป็น 5 มิติหลัก ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมในระดับบุคคล เป็นการการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมเริ่มต้นจากการปลูกฝังจิตสำนึกของบุคลากรให้มีคุณธรรมพื้นฐาน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต และจิตบริการ ตลอดจนการพัฒนาคุณลักษณะภายใน เช่น ความมีวินัย ความละเอียดรอบคอบ ความกล้าตัดสินใจ และความสามารถในการสื่อสารอย่างมีจริยธรรม ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรง โปร่งใส และยุติธรรม 2) การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมคุณธรรมมีการสร้างระบบบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาล การมีนโยบายหรือแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาคุณธรรมของบุคลากร รวมถึงการกำหนดมาตรการทางปฏิบัติ เช่น ระบบให้รางวัล การประเมินผลด้านคุณธรรม และการควบคุมภายใน จะช่วยให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ 3) ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถเป็นต้นแบบในด้านความซื่อสัตย์ ความเสียสละ และความรับผิดชอบ การกระทำของผู้บริหารที่สอดคล้องกับหลักจริยธรรมจะช่วยกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรเกิดแรงบันดาลใจและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ 4) การจัดกิจกรรมและกลไกส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม เช่น การอบรมสัมมนา การจัดตั้งชมรม การสร้างเครือข่าย หรือการศึกษาดูงาน ควรได้รับการส่งเสริมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บุคลากรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของการมีจริยธรรมในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์เรื่องราวดี ๆ และการให้การยกย่องผู้มีพฤติกรรมจริยธรรมดีเด่นก็ถือเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมค่านิยมเชิงบวกในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการน้อมนำหลักธรรมเข้ามาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรม สามารถพัฒนาได้ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร โดยสามารถประยุกต์สู่การปฏิบัติในหลายมิติ เช่น การส่งเสริมความขยัน ความประหยัด ความสุภาพ ความมีวินัย ความสะอาด ความสามัคคี และการมีน้ำใจ ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้เป็นแนวทางที่ช่วยขัดเกลาจิตใจให้พร้อมต่อการเป็นผู้รับผิดชอบในหน้าที่อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

โดยสรุป การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมอย่างยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกระดับ ทั้งในมิติของบุคคล การจัดการภายในองค์กร และการนำหลักธรรมทางศาสนามาผสมผสานให้สอดคล้องกับบริบท

ของสังคมร่วมสมัย องค์กรใดที่สามารถวางแนวทางเหล่านี้ได้อย่างรอบด้าน ย่อมส่งผลให้บุคลากรมีคุณภาพทางจิตใจและจริยธรรม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาองค์กรที่โปร่งใสและเป็นที่เชื่อถือของประชาชนในระยะยาว

แนวคิดในการต้านทุจริต

สมยศ ปัญญามา (2568 : 247) กล่าวถึง กระบวนการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบขององค์กรนั้น มีแนวทางสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) การสร้างจิตสำนึก : ปลูกฝังความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด 2) การผนึกกำลังกับหน่วยงานอื่น : สร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารงาน 3) การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ : จัดอบรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกให้แก่เจ้าหน้าที่ทุกระดับอย่างต่อเนื่อง และ 4) การตรวจสอบและประเมินผล : ใช้มาตรการตรวจสอบที่โปร่งใสและเข้มงวด

ศักดา วัตรธรรม (2566 : 29) ได้กล่าวว่า แนวทางในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อลดปัญหาในการทุจริตประกอบด้วย 5 แนวทางดังนี้ 1) การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต 2) การณรงค์ให้บุคลากรในองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนมองว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาและอุปสรรคที่เป็นตัวขัดขวางการพัฒนาองค์กร 3) รัฐบาลกำหนดนโยบายด้านคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์ ปลูกฝังค่านิยมข้าราชการ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายและกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด 4) การเสริมสร้างจิตสำนึกของพนักงานในองค์กรเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหการทุจริตคอร์รัปชัน 5) การสร้างยุทธธรรมให้กับชุมชนอย่างเข้มแข็งไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ขึ้นในทุกตำบลของจังหวัด

สุจิตา พัฒนศรีวิเชียร (2566 : 172) ได้กล่าวว่า สังคมสื่อมีเสรีภาพในการทำงานได้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบการทำทุจริต แต่ยังไม่สามารถลดการทำทุจริตและกระตุ้นให้สังคมร่วมกันต่อต้านการทุจริตได้ เนื่องจาก การขาดทักษะและความเป็นมืออาชีพในการรายงานข่าวที่สร้างผลกระทบต่อสังคม ภาครัฐต้องมีความจริงจังในการเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้สื่อรวมไปถึงประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูล ดังนั้นแล้วสื่ออิสระและประชาชนควรได้รับการสนับสนุนการคุ้มครองจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้สามารถตรวจสอบและรายงานข่าวได้ จะทำให้การทุจริตลดลงได้อย่างแท้จริง

มนทิรา บุตโยธีและวรฤต เกื้อนช้าง (2566 : 83) ได้กล่าวว่า การสร้างหลักสูตรในการต้านการทุจริตนั้นต้องประกอบไปด้วย 4 แนวทางในหลักสูตรคือ 1) การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม 2) ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต 3) จิตพอเพียงต้านทุจริต และ 4) พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม

กล่าวสรุปได้ว่า ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาทั้งในระดับองค์กร ภาครัฐ และชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการแก้ไขปัญหอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งด้านกฎหมาย จริยธรรม การเสริมสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของประชาชน บทความนี้เสนอแนวทางป้องกันและลดปัญหาการทุจริตในหลากหลายมิติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแนวนโยบายหรือแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในบริบทของสังคมไทย แนวทางป้องกันการทุจริตอย่างเป็นระบบควรดำเนินการตามแนวทาง 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างจิตสำนึก โดยปลูกฝังความละเอียดและความกลัวต่อการกระทำผิด 2) การผนึกกำลังกับหน่วยงานอื่น เพื่อเสริมความเข้มแข็งในการดำเนินงาน 3) การขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดอบรมอย่างต่อเนื่องแก่เจ้าหน้าที่ 4) การตรวจสอบและประเมินผล อย่างโปร่งใสและเข้มงวด ชุมชนถือเป็นฐานรากของสังคม การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งช่วยลดโอกาสในการเกิดการทุจริตได้ แม้ในยุคปัจจุบันสื่อจะมีเสรีภาพในการทำงานตรวจสอบการทุจริต แต่กลับยังไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้สังคมต่อต้านการทุจริตได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากขาดทักษะ ความเป็นมืออาชีพ และการเข้าถึงข้อมูลจากภาครัฐ ดังนั้น

ภาครัฐควรเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ พร้อมทั้งสนับสนุนให้สื่อและประชาชนสามารถตรวจสอบและรายงานอย่างอิสระและปลอดภัย เพื่อให้เกิดการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การสร้างหลักสูตรด้านทุจริตในภาคการศึกษา การปลูกฝังจิตสำนึกผ่านการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างพลเมืองด้านทุจริตควรมีการบูรณาการเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอนในด้าน การคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต จิตพอเพียงและความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะพลเมือง ดังนั้นการแก้ไขปัญหาทุจริตจำเป็นต้องดำเนินการแบบองค์รวม ตั้งแต่การปรับปรุงกฎหมาย การสร้างจิตสำนึกภายในองค์กร การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง บทบาทของสื่อ และการปลูกฝังผ่านการศึกษา หากสามารถบูรณาการแนวทางเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยลดปัญหาทุจริตในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

การประยุกต์ใช้อิทธิพลของหลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 กับการส่งเสริมคุณธรรม

ในยุคที่สังคมต้องเผชิญกับปัญหาการทุจริตและความเสื่อมทางจริยธรรมในภาครัฐและการศึกษา การสร้างระบบที่ส่งเสริมคุณธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น บทความนี้เสนอแนวทางเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืน โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาองค์กรและบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทาง 5 มิติของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในองค์กรได้แก่ :

- 1) การส่งเสริมในระดับบุคคล
- 2) การสร้างวัฒนธรรมองค์กร
- 3) บทบาทของผู้บริหารเป็นแบบอย่าง
- 4) การจัดกิจกรรมและกลไกส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง
- 5) การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ทั้ง 5 มิตินี้สามารถใช้หลัก “อิทธิบาท 4” เป็นกลไกภายในที่ช่วยกระตุ้นจิตสำนึกและพฤติกรรมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนโดยการนำหลักอิทธิบาท 4 กับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมดังนี้

ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ) ในบริบทองค์กร ฉันทะคือความรักในหน้าที่ ความพอใจที่จะพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม เป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังจิตสำนึกด้านจริยธรรม หากบุคลากรมีฉันทะในการทำงาน ด้วยความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ ย่อมส่งผลให้การดำเนินงานมีคุณภาพและโปร่งใส

วิริยะ (ความเพียรในการทำสิ่งนั้น) ความเพียรในการรักษาคุณธรรมในการทำงาน เช่น ความพยายามที่จะทำสิ่งที่ถูกต้อง แม้จะมีแรงกดดันจากสภาพแวดล้อม การส่งเสริมวิริยะในองค์กรจะทำให้บุคลากรไม่ย่อท้อต่อความท้าทาย

จิตตะ (ความตั้งใจใฝ่ใจอย่างต่อเนื่อง) คือความมุ่งมั่น มีสมาธิในภารกิจที่ต้องการส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนาคุณธรรมไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นในเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่ต้องอาศัยความต่อเนื่องและความตั้งใจจริงของทั้งบุคลากรและองค์กร

วิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณาพิจารณา) การใคร่ครวญตรวจสอบตนเองและองค์กรในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ใช้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นการสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมการประเมินตนเอง

การบูรณาการอิทธิบาท 4 เข้ากับวัฒนธรรมองค์กรนั้นควรมีการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้าไปในกิจกรรมและนโยบายอย่างเป็นระบบ เช่น สร้างนโยบายที่สนับสนุนความโปร่งใส โดยมีผู้บริหารเป็นแบบอย่างการจัดกิจกรรมอบรมที่เน้นการพัฒนาภายใน (ฉันทะ-จิตตะ) สร้างกลไกการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง (วิริยะ) ประเมินผลและพัฒนาอย่างมีเหตุผล (วิมังสา) ดังนั้นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในองค์กรภาครัฐและการศึกษา ไม่อาจประสบความสำเร็จได้เพียงด้วยกฎระเบียบหรือมาตรการภายนอก แต่ต้องอาศัยการพัฒนา “จิตสำนึก” ภายในผ่านกระบวนการทางธรรม หลักอิทธิบาท 4 เป็นกลไกที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนบุคลากรให้มีความตั้งใจ รักในความดี มีความเพียร ใฝ่ในงาน และมีปัญญารวบรวมตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อวัฒนธรรมองค์กรโดยรวม นำไปสู่การพัฒนาองค์กรที่โปร่งใส ยั่งยืน และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างแท้จริง

หลักอิทธิบาท 4 กับการดำเนินทุจริตในองค์กร

ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาในทุกระดับของสังคมไทย การป้องกันและแก้ไขปัญหานี้จำเป็นต้องใช้แนวทางแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งด้านกฎหมาย จริยธรรม การสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน บทความนี้มุ่งเสนอการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นแนวทางส่งเสริมการดำเนินทุจริตในระดับองค์กร ชุมชน สื่อมวลชน และภาคการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างยั่งยืน การทุจริตมิใช่เพียงพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นรากเหง้าของการบั่นทอนศรัทธาในระบบราชการ และการพัฒนาสังคมไทย แนวทางในการแก้ไขต้องครอบคลุมทั้งด้านโครงสร้างและจิตสำนึก โดยเฉพาะการพัฒนาคุณธรรมภายในบุคคลให้สามารถต้านทานต่อแรงจูงใจในการทุจริตได้อย่างมั่นคง ซึ่งหลักอิทธิบาท 4 จากพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมทั้งเจตนาและพฤติกรรมที่ดีงาม สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกลไกด้านทุจริตได้อย่างเหมาะสม

แนวทางการดำเนินทุจริตในสังคมไทยนั้นจากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปแนวทางด้านทุจริตได้หลากหลายระดับดังนี้ 1) การสร้างจิตสำนึกในองค์กร 2) การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง 3) การส่งเสริมบทบาทของสื่อมวลชน 4) การบูรณาการการเรียนรู้ในภาคการศึกษา ซึ่งหากพิจารณาในเชิงจริยธรรมและหลักธรรม สามารถประยุกต์เข้ากับ อิทธิบาท 4 เพื่อเสริมความยั่งยืนและประสิทธิภาพได้โดยยึดหลักการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในแต่ละภาคส่วน คือ 1) องค์กรภาครัฐ ควรปลูกฝังฉันทะในความซื่อสัตย์ กำหนดแนวทางปฏิบัติที่โปร่งใส ส่งเสริมผู้บริหารเป็นแบบอย่าง และมีระบบประเมินผลจริยธรรม 2) ชุมชน ใช้วิริยะในการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบ งบประมาณหรือโครงการสาธารณะ 3) สื่อมวลชน สนับสนุนจิตตะของสื่อให้ทำงานอย่างมืออาชีพ และเสริมวิมังสาโดยการวิเคราะห์ข่าวเชิงลึกอย่างมีจริยธรรม 4) การศึกษา บูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในหลักสูตรด้านทุจริต เช่น กิจกรรมกลุ่ม กรณีศึกษา และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์

สรุปได้ว่าการป้องกันและแก้ไขปัญหาทุจริตในสังคมไทย จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันทั้งในด้านนโยบาย ระบบ และจิตสำนึก โดยหลักอิทธิบาท 4 ถือเป็นแนวทางธรรมที่ช่วยขับเคลื่อน “พฤติกรรมด้านทุจริต” ให้มีพลังและยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล องค์กร หรือสังคม การปลูกฝังให้คนไทยมีใจรักความดี มีความพยายามในการยึดมั่นความถูกต้อง มีความตั้งใจจริง และรู้จักพิจารณาอย่างมีเหตุผล จะเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่โปร่งใสและเจริญอย่างแท้จริง

สรุป

การทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐไม่ใช่เพียงปัญหาด้านกฎหมายหรือการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังเป็นผลลัพธ์ของการเสื่อมถอยทางคุณธรรมจริยธรรมที่ยังรากลึกในระบบราชการไทย การแก้ปัญหาในระดับโครงสร้างแม้จะมีความสำคัญ แต่ก็ยังไม่เพียงพอหากขาดการปลูกฝัง “จิตสำนึกแห่งความดีงาม” จากภายในจิตใจของบุคลากรภาครัฐ บทความนี้จึงเสนอว่า “หลักอิทธิบาท 4” อันเป็นแนวทางแห่งการสร้างความสำเร็จในทางธรรม อาจเป็นคำตอบหนึ่งในการบ่มเพาะความตระหนักรู้ด้านจริยธรรมอย่างแท้จริง หลักธรรมอิทธิบาท 4 ไม่ได้เป็นเพียงคำสอนในเชิงนามธรรม หากแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจอย่างเป็นระบบและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตราชการได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม

“ฉันทะ” ชี้นำให้เห็นถึงความรักและความเต็มใจในการปฏิบัติงาน ถ้าเจ้าหน้าที่มีความรู้สึกรักในหน้าที่ และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตนรับผิดชอบ ย่อมมีแรงผลักดันในการดำรงตนอย่างมีจริยธรรม

“วิริยะ” คือพลังแห่งความเพียร ซึ่งช่วยให้เจ้าหน้าที่กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องแม้ในสถานการณ์ที่อาจเผชิญกับแรงจูงใจจากการทุจริต

“จิตตะ” คือการมีสมาธิ ความตั้งใจจริง และความใส่ใจในรายละเอียดของงาน หากได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ย่อมนำไปสู่ความเป็นมืออาชีพควบคู่กับคุณธรรม

“วิมังสา” คือการใช้ปัญญาไตร่ตรองก่อนตัดสินใจ ไม่ยึดติดกับอคติหรือผลประโยชน์ส่วนตน การมีวิมังสาช่วยให้เจ้าหน้าที่สามารถตรวจสอบและประเมินพฤติกรรมของตนเองได้อย่างซื่อสัตย์

เมื่อหลักธรรมเหล่านี้ถูกหลอมรวมเข้าในกระบวนการพัฒนางานองค์กร ไม่ว่าจะผ่านการฝึกอบรม การประเมินผล การสร้างแรงจูงใจ หรือการจัดสภาพแวดล้อมในองค์กรให้อำนวยต่อความโปร่งใส ก็จะทำให้เกิด “วัฒนธรรมแห่งความดี” ที่เข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งยากจะถูกบ่อนทำลายด้วยอิทธิพลของการแสวงหาประโยชน์ส่วนตน การป้องกันการทุจริตโดยอาศัยหลักอิทธิบาท 4 ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในระดับบุคคลหรือหน่วยงานเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายผลสู่ระดับสังคม โดยเฉพาะภาคการศึกษาและชุมชน การบ่มเพาะแนวคิดนี้ตั้งแต่ในระบบการเรียนรู้จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจริยธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ และขยายพลังแห่งความดีงามให้แผ่ซ่านไปในทุกภาคส่วนของประเทศ

ในที่สุดแล้ว การต่อต้านการทุจริตอย่างแท้จริง มิใช่เพียงการไล่ตามผู้กระทำผิด หากแต่เป็นการหล่อเลี้ยงและปลูกพลังแห่งความดีให้เบ่งบานอยู่ในจิตใจของผู้ปฏิบัติราชการ หากเจ้าหน้าที่รัฐทุกคนยึดมั่นในหลักอิทธิบาท 4 และดำรงตนด้วยความตระหนักรู้ในคุณค่าของหน้าที่ ความซื่อตรงก็จะไม่ใช่เพียงคุณลักษณะเฉพาะบุคคล แต่จะกลายเป็นวิถีขององค์กรและของบ้านเมืองทั้งประเทศ การแก้ไขปัญหายุทธวิธีไม่อาจพึ่งพาเพียงมาตรการทางกฎหมายหรือกลไกตรวจสอบจากภายนอกเท่านั้น หากแต่ต้องเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของผู้ปฏิบัติราชการ การน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอิทธิบาท 4 มาเป็นแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรม จึงไม่ใช่เพียงการสร้าง “เจ้าหน้าที่ดี” แต่คือการปูทางสู่การสร้าง “ระบบราชการที่ดี” อย่างยั่งยืน ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องหันกลับมาตั้งคำถามใหม่ว่า การป้องกันการทุจริตที่แท้จริง ควรเริ่มจากไหน และใครคือผู้มีบทบาทนำในความเปลี่ยนแปลงนี้

เอกสารอ้างอิง

- ตรมีชี સાและ. (2565). ศักยภาพและแนวทางการปฏิบัติที่ดีเลิศด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสู่การเป็นเยาวชนมุสลิมต้นแบบ กรณีศึกษา จังหวัดนราธิวาส. วารสารAL-NURบัณฑิตวิทยาลัย. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://so01.tci-thaijo.org/index.php/NUR_YIU/article/view/261437/172626. {23 กรกฎาคม 2568}
- พระครูกิตติวรการ (ทองปิ่น) และคณะ. (2562). การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://gemini.google.com/app/64171e9ab44559fd?hl=th>. {20 กรกฎาคม 2568}
- พระอธิการธรรมวิโรจน์ สุริโยและคณะ. (2566). การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/EDMCU/article/view/256155/175636>. {25 กรกฎาคม 2568}
- มณฑิรา บุตโยธีและวรกฤต เกื้อนช้าง. (2566). การจัดการเรียนรู้หลักสูตรด้านทุจริตศึกษาในสถานศึกษา. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jgsnsbc-journal/article/view/272073/181029>. {27 กรกฎาคม 2568}
- มะลิแย้ม ราชสาร และคณะ. (2565). การสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานของบุคลากรกรสุลการ. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาราชอนแก่น. [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/256210/173737>. {23 กรกฎาคม 2568}
- ศักดิ์ดา วัฒนธรรม. (2566). แนวทางการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคม. วารสารวิชาการด้านความมั่นคง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/ratthapirak/article/view/266039/179600>. {27 กรกฎาคม 2568}
- สมยศ ปัญญามาก. (2568). การส่งเสริมการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพื้นที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักพุทธทศพิธราชธรรม. วารสารวิจัยวิชาการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jra/article/view/275104/188767>. {20 กรกฎาคม 2568}
- สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร. (2566). บทบาทหน้าที่ อุปสรรค และแนวทางในการใช้สื่อเพื่อต่อต้านการทุจริต. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://so06.tci-thaijo.org/index.php/kpi_journal/article/view/260016/177190. {27 กรกฎาคม 2568}